

Fratele Andreas cu John & Elizabeth Sherrill

Contrabandist pentru Dumnezeu

Traducere de Antonela Buligă

Cuprins

Prolog: Contrabandistul în vizită la noi.	7
Capitolul 1: Fum și coji de pâine	9
Capitolul 2: Pălăria galbenă de paie.	24
Capitolul 3: Pietricica din nuca de cocos.	38
Capitolul 4: O noapte furtunoasă	43
Capitolul 5: Pasul ascultării.	53
Capitolul 6: Jocul Calea Regală.	73
Capitolul 7: În spatele Cortinei de Fier	94
Capitolul 8: Cupa suferinței	106
Capitolul 9: Punerea temeliei	116
Capitolul 10: Lumini în întuneric	127
Capitolul 11: A treia rugăciune	139
Capitolul 12: Biserica contrafăcută	158
Capitolul 13: La granița nucleului lumii comuniste	171
Capitolul 14: Avraam, Ucigașul-de-Uriași.	181
Capitolul 15: Sera din grădină.	195
Capitolul 16: Lucrarea începe să crească.	208
Capitolul 17: Rusia la prima vedere	226
Capitolul 18: Pentru Rusia, cu dragoste.	232
Capitolul 19: Biblii pentru pastorii ruși	243
Capitolul 20: Dragonul care se trezește	253
Capitolul 21: Doisprezece apostoli ai speranței	268
Epilog: Călătoria în noul mileniu	287
Note	302

Prolog

Contrabandistul în vizită la noi

Bărbatul zvelt de treizeci și ceva de ani era la noi în vizită, în camera de zi, unde noi îl asaltam cu întrebări pentru cartea pe care o scriam, când Liz, fiica noastră de opt ani, se întoarse de la școală și năvăli în casă. Interviurile ajunseseră la un moment crucial – întâlnirea cu Petrov, în Sofia – dar, ori de câte ori Liz sau unul dintre frații ei veneau acasă, lucrul acesta căpăta prioritate în ochii bărbatului cunoscut drept „Fratele Andreas”.

— Liz! strigă el, așa cum făcea în fiecare după-amiază când ea se întorcea de la școală. Cum a fost la ora de ortografie?

Izbucnind în puternice hohote de râs la propria întrebare, Andreas insista să întrerupem munca la carte, ca să-și facă plimbarea zilnică împreună cu micuța sa prietenă. Pentru olandezul ăsta, *ortografia* ca materie școlară era o continuă sursă de amuzament. Le explica mereu copiilor că, dacă vorbeai olandeza, însemna că știi și s-o scrii, deoarece cuvintele se scriu exact așa cum sună. Faptul că ortografia limbii engleze era atât de dificilă îi părea o ciudată aberație.

Liz era cu totul de acord în privința aceasta – ca, de altfel, în toate celelalte. Toți cei trei copii ai noștri erau nebuni după el, iar Andreas, căruia îi era dor de copiii săi, petrecea împreună cu ei orice clipă liberă.

După plimbare, revenea la interviul întrerupt – fără prea mult chef, ni se părea nouă. Nu înceta să se minuneze de interesul manifestat de noi pentru această carte.

– Nu-mi pot închipui de ce vreți să scrieți despre mine, ne spusese, când i-am propus acest proiect. Pe cine ar interesa? Sunt fiul unui fierar de la țară și n-am absolvit nici măcar liceul. Sunt un om ca oricare altul.

Firește că tocmai de aceea ne atrăgea povestea vieții lui. Într-adevăr, cum putuse Dumnezeu să folosească un om care avea probleme cu spatele, care nu avea prea multă educație, fără sponsori și fonduri, ca să facă lucruri despre care oameni înzestrați și cu relații spuneau că ar fi imposibile? Pentru noi și pentru alți oameni obișnuiți, asta făcea ca aventurile Fratelui Andreas să fie atât de captivante.

Este greu de crezut că au trecut treizeci și cinci de ani de la încheierea interviurilor și publicarea cărții *Contrabandist pentru Dumnezeu*. Și mai greu de crezut este că, până la ora actuală, au fost publicate zece milioane de exemplare, în treizeci și cinci de limbi.

– Și asta nu e tot, ne-a spus Andreas în timpul unei vizite făcute în primăvara anului 2001. Sute de mii de exemplare au fost tipărite neoficial de creștinii din țările sărace din lumea întreagă și apoi dăruite pentru încurajarea altora. Ne privi puțin vinovat. Eu le-am dat permisiunea să facă asta. Am procedat ilegal?

Da, dar eram bucuroși că o făcuse. Și credem că și Dumnezeu era bucuros.

John & Elizabeth Sherrill
Chappaqua, New York

Pentru a afla mai multe informații despre biserica persecutată, vă rugăm vizitați www.opendoors.org

Capitolul 1

Fum și coji de pâine

Încă de când am încălțat prima dată saboții de lemn – *klompen*, cum le spunem noi în Olanda – am visat la fapte de vitejie. Eram un spion în spatele liniilor inamice, un cercetaș solitar pe teritoriul inamicului, mă furișam dincolo de sârma ghimpată, în timp ce gloanțele îmi șuierau pe la urechi.

Bineînțeles că în Witte, satul meu natal, nu aveam dușmani adevărați – nu când eram eu foarte mic – așa că ne prefăceam că suntem inamici, în joacă. Noi, copiii, ne foloseam saboții pe post de arme: dacă vreunul era lovit cu un sabot de lemn, însemna că nu apucase să-i scoată destul de repede pe ai lui. Îmi amintesc de ziua în care am rupt un sabot de capul lui Kees, prietenul-dușman. Ceea ce ne-a îngrozit pe amândoi n-a fost cucuiul gigantic ce-i apăruse pe frunte, ci sabotul distrus. Și eu și Kees am uitat de războiul nostru când ne-am străduit să-l reparăm. Dar această îndemânare nu se poate câștiga decât în timp și, în seara aceea, tatăl meu, un fierar ce muncea din greu, a trebuit să facă pe pantofarul. În dimineața aceea, se trezise la ora cinci ca să ude și să plivească grădina care îl ajută să-și hrănească cei șase copii. Apoi pedalase mai bine de șase kilometri pe bicicletă, până la fierărie, în Alkmaar. Iar acum trebuia să-și petreacă seara dăltuind un mic șanț transversal, peste fața sabotului de lemn, trăgând o

sârmă prin șanțul acela, prinzând-o de ambele părți și repetând operațiunea și la călcâi, ca să am cu ce să mă încălț la școală.

— ANDREAS, TREBUIE SĂ AI MAI MULTĂ GRIJĂ! spuse tata cu vocea lui puternică. Tata era surd și mai mult striga decât vorbea. L-am înțeles perfect: voia să spună nu să am grijă de oasele mele, ci de lucrurile câștigate cu multă trudă.

În multe dintre planurile mele fanteziste din copilărie, rolul dușmanului îl juca în special o anumită familie: familia Whetstra.

De ce oi fi prins pică pe familia Whetstra, nu știu, afară de faptul că ei au fost primii din satul nostru care au început să vorbească despre războiul cu Germania – iar acesta nu era un subiect popular în Witte. De asemenea, erau creștini evangheliști convinși. Expresiile lor, de genul „Domnul să vă binecuvânteze” și „cu voia Domnului”, păreau dezgustător de blânde pentru un agent secret de talia mea. Așa că, în imaginația mea, ei erau dușmanii.

Îmi amintesc că am trecut odată pe lângă fereastra bucătăriei doamnei Whetstra tocmai când punea prăjituri la copt, într-o sobă cu lemne. Un geam nou pentru fereastră era sprijinit de fațada casei și atunci mi-a venit o idee. Iată ocazia de a vedea dacă veșnic zâmbitoarea familie Whetstra se putea enerva la fel de tare ca alți olandezi. Am luat geamul și m-am furișat printre liniile inamicului, spre partea din spate a cartierului general. La fel ca toate celelalte familii din sat, și ei aveau o scară ce ducea pe acoperișul de stuf. Mi-am aruncat saboții și am urcat. Fără zgomot, am așezat placa de sticlă pe horn. Apoi am coborât scara și am traversat strada pe furiș, ca să mă ascund după căruța vânzătorului ambulant de pește.

Bineînțeles că fumul a luat-o pe horn în jos. A umplut bucătăria și a început să iasă în rotocoale prin fereastra deschisă. Doamna Whetstra a dat fuga în bucătărie strigând, a smucit ușa cuptorului și a început să împrăștie fumul cu șorțul. Domnul Whetstra s-a repezit afară să se uite la horn. Dacă mă așteptasem să aud un șuvoi de proză olandeză pitorească, am fost dezamăgit, dar expresia de pe chipul lui, în timp ce urca pe scară, era pe

de-a-ntregul pământescă, iar eu am înregistrat o victorie nemai-pomenită într-o misiune extrem de dificilă.

Un alt inamic favorit era fratele meu mai mare, Ben. Ca toți frații mai mari, Ben era un maestru al trocului. În dormitorul nostru comun din mansardă, colțul lui era împodobit cu lucruri care fuseseră cândva ale mele sau ale altor copii; nu știu cum se făcea că noi nu ne puteam aminti niciodată ce primiserăm în schimb! Comoara lui cea mai de preț era o pușculiță care aparținuse cândva surorii noastre, Maartje. În ea își ținea Ben bănuții câștigați făcând comisioane pentru primar sau îngrijind grădina domnișoarei Meekle, învățătoarea noastră. Cum știrile erau acum pline de evenimentele din Germania, în fanteziile mele, Ben devenise un fabricant de muniție neamț, putred de bogat. Într-o zi, pe când era plecat să mai câștige niște bănuți, i-am luat pușculița de pe raft, am vârât cuțitul în orificiu și am întors pușculița cu capul în jos. După vreo cincisprezece minute, în care era cât pe ce să fiu prins de cămășile negre care patruleau pe proprietatea inamicului, strânsesem aproape un gulden de la acesta.

Până aici fusese simplu. Problema mai dificilă era ce să fac cu prada. Un gulden valora douăzeci și cinci de cenți – o avere, pentru un copil din satul nostru. Dacă aș fi mers la magazin după dulciuri cu atâția bani, sigur cineva m-ar fi luat la întrebări.

Gata! Știam ce să fac! Ce-ar fi dacă aș spune că i-am găsit? În ziua următoare, la școală, m-am dus la doamna învățătoare și am întins mâna:

- Uitați ce am găsit, domnișoară Meekle.
- Domnișoara Meekle și-a ținut răsuflarea o clipă.
- O, Andreas! Ce de bani pentru un băiețel!
- Pot să-i păstrez?
- Nu știi ai cui sunt?

Nici dacă m-ar fi torturat n-ar fi smuls adevărul de pe buzele mele.

- Nu, doamnă, i-am găsit pe stradă.
- Atunci trebuie să-i duci la poliție, Andy. Ei îți vor spune ce să faci.

Poliția! La asta nu mă gândisem. În acea după-amiază, tremurând de frică, am dus banii tocmai în bastionul legii și al corectitudinii. Nici dacă micuța noastră primărie ar fi fost cartierul general al Gestapoului n-aș fi fost mai îngrozit. Mi se părea că banii furați au o strălucire aparte, care mă va da de gol. Dar se pare că povestea mea a fost crezută, pentru că șeful poliției mi-a scris numele pe un plic, a pus banii înăuntru și mi-a spus că dacă nimeni nu-i cerea într-un an, erau ai mei.

Și astfel, un an mai târziu, m-am dus la magazin după dulciuri. Ben nu simțise deloc lipsa bănușilor. Asta mi-a stricat jocul; în locul aromei de sabotaj în spatele liniilor inamice, bomboanele aveau gustul unui furțișag de duzină.

Mai mult decât orice, cred că visele mele de acțiune palpitantă, fanteziile mele nesfârșite, erau un mijloc de a scăpa de radioul mamei. Mama era semi-invalidă. Din cauză că avea inima slabă, era obligată să-și petreacă o bună parte din zi stând într-un fotoliu, unde singura ei consolare era radioul. Dar asculta numai un singur canal: postul evanghelic din Amsterdam. Uneori transmiteau cântări, alteori predici, dar întotdeauna, pentru urechile mele, era ceva plictisitor.

Nu și pentru mama. Religia era viața ei. Eram săraci, chiar și după standardele din Witte: casa noastră era cea mai mică din sat. Dar la ușa noastră venea un șir nesfârșit de cerșetori, predicatori itineranți și țigani, care știau că vor fi bineveniți la masa mamei. În acele seri, brânza era tăiată mai subțire, supă era lun-gită cu apă, dar un oaspete nu era refuzat niciodată.

Frugalitatea era la fel de importantă în religia mamei ca ospitalitatea. La ora patru, eu curățam cartofi fără a irosi un centimetru. La șapte, cartofii treceau în responsabilitatea fratelui meu mai mic, Cornelius, iar eu eram ridicat la rangul de lustragiu. Acum nu era vorba de saboții noștri de zi de zi, ci de pantofii din piele pentru zilele de duminică, și era un dezastru economic dacă o pereche nu rezista cincisprezece ani. Mama spunea că trebuie să strălucească așa de tare, încât predicatorul să-și acopere ochii ca să nu-l orbească.

Pentru că ea nu putea ridica greutatea, Ben spăla rufele în fiecare săptămână. Hainele se spălau în vană, dar spălarea propriu-zisă se făcea cu ajutorul unui mâner de lemn care, prin pompare, acționa un set de palete. Această minunăție tehnologică era mândria gospodăriei noastre. Făceam cu rîndul, schimbându-l pe Ben la mâner, împingând paleta grea de lemn înainte și înapoi până ne dureau brațele.

Singurul membru al familiei care nu lucra deloc era fiul cel mai mare, Bastian. Cu doi ani mai mare decât Ben și cu șase ani mai mare decât mine, Bas n-a învățat niciodată să facă ceea ce făceau ceilalți oameni. Toată ziua stătea sub un ulm pe strada digului, privind la sătenii ce treceau pe-acolo. Satul Witte era mândru de ulmii săi, în această țară cu puțini copaci: câte unul în dreptul fiecărei case, ramurile lor unindu-se și formând o boltă înverzită deasupra străzii. Din nu știu ce motiv, Bas nu stătea niciodată sub ulmul nostru. Postul lui se afla sub cel de-al treilea ulm, cum mergeai în jos, și acolo stătea cât era ziuica de lungă, până ce unul dintre noi îl aducea acasă pentru cină.

După mama, cred că pe Bas îl iubeam cel mai mult în lume. Când sătenii treceau pe lângă ulmul lui, îl strigau, ca să-l vadă răspunzând cu un zâmbet timid și încântător:

— Ah! Bas! De-a lungul anilor, el a auzit această expresie atât de des, încât, în cele din urmă, a început s-o repete, și acestea au fost singurele cuvinte pe care le-a învățat vreodată.

Dar, deși Bas nu putea vorbi și nici măcar nu se putea îmbrăca singur, avea un talent ciudat și remarcabil. În micuța noastră cameră de zi, ca în majoritatea salonașelor olandeze din anii 1930, se afla un mic armoniu. Tata era singurul din familie care putea citi notele, așa că seara se așeza pe banchetă, apăsa pedalele cu piciorul și alegea cântece dintr-o veche carte de cântări, în timp ce noi ceilalți cântam cu vocea.

Toți, în afară de Bas. În clipa în care începea muzica, el se lăsa la pământ și se târa sub claviatură, unde se ghemuia, ferindu-se de picioarele lui tata, și se lipea de platforma armoniului. Firește că tata cânta rudimentar și făcea multe greșeli, nu numai pentru

că nu putea auzi muzica, ci și pentru că, din cauza anilor de mânăuire a ciocanului pe nicovală, degetele îi deveniseră groase și rigide. În unele seri părea că pentru fiecare notă corectă executa și una greșită.

Dar asta nu conta pentru Bas. El se lipea de lemnul care vibra, cu o expresie de extaz pe față. Bineînțeles că de unde se afla nu putea vedea ce clape erau apăstate sau ce butoane trăgea tata. Dar se ridica brusc în picioare și îl bătea pe tata ușor pe umăr.

— Ah, Bas. Ah, Bas, spunea el.

Și tata se ridica, iar Bas îi lua locul pe banchetă. Întotdeauna își făcea puțin de lucru cu cartea de cântări, cum îl văzuse pe tata, frunzărind paginile și mai întotdeauna așezând cartea cu susul în jos. Apoi, aruncând priviri fugare pe pagină, la fel ca tata, începea să cânte. De la început și până la sfârșit, cânta cântecele pe care le cântase tata în seara aceea. Dar nu așa cum le cântase el – șovăitor, stângaci, cu o mulțime de dezacorduri. Bas le cânta perfect, fără greșală, cu o frumusețe neasemuită, încât oamenii din stradă se opreau ca să asculte. În serile de vară, când ușa noastră era deschisă, afară se aduna un mic grup, și mulți dintre ei aveau lacrimi pe obraji. Fiindcă, atunci când cânta Bas, era ca și când un înger cânta la armoniu.

Marele eveniment al săptămânii era, desigur, mersul la bise-rică. Witte se află în zona cu poldere a Olandei – pământ pe care generații de olandezi l-au smuls mării – și, ca toate satele din poldere, este construit de-a lungul unui dig. Are o singură stradă, drumul aflat sus pe dig, care merge de la nord la sud. Casele sunt un fel de insule, fiecare fiind construită pe movila ei de pământ și legată de drum printr-o mică punte care se întinde peste canalul de desecare. Și la capetele satului, pe cele mai înalte și mai impunătoare movile dintre toate, se află cele două biserici.

În Olanda încă nu s-au stins animozitățile dintre catolici și protestanți, moștenite din perioada ocupației spaniole. În timpul săptămânii, proprietarul magazinului de pește din sat vorbește amabil cu proprietarul magazinului de articole de fierărie, însă duminica, vânzătorul de pește va merge împreună cu familia sa

spre nord, la biserica catolică, în vreme ce vânzătorul de articole de fierărie va merge cu familia lui spre sud, la biserica protestantă, iar când trec unii pe lângă alții pe stradă, niciunul nu-l va băga în seamă pe celălalt, nici măcar printr-o înclinare a capului.

Familia noastră era extrem de mândră de tradițiile ei protestante. S-a întâmplat ca locuința noastră să se afle în capătul de nord al satului și cred că tata era bucuros de asta, pentru că astfel avea tot satul la dispoziție ca să demonstreze că ne îndreptam în direcția bună.

Din cauză că tata era surd, familia noastră ședea în primul rând la biserică. Banca era prea scurtă pentru ca întreaga familie să poată sta laolaltă, iar eu făceam ce făceam și rămâneam în urmă, lăsându-i pe mama și pe tata să meargă înainte cu ceilalți copii. Apoi trebuia să merg înapoi, în spatele bisericii, ca să „găsesc un loc”. Locul pe care îl găseam era de obicei departe, dincolo de ușa bisericii. Iarna patinam pe canalele înghețate cu saboții mei de lemn. Vara stăteam așa de nemișcat pe câmp, încât ciorile mi se așezau pe umeri și îmi ciuguleau ușor urechile.

Din instinct, cred, știam exact când se termina slujba de la biserică și mă strecuram într-un colț al vestibulului bisericii, tocmai când ieșeau primii „martiri”. Stăteam lângă predicator – care nici măcar o dată nu mi-a ignorat prezența – și ascultam comentariile membrilor în legătură cu predica lui. Astfel aflam despre ce a fost vorba, textul, tema, uneori chiar și poanta unei anecdote.

Această stratagemă era extrem de importantă, deoarece fără ea n-aș fi putut să-mi duc la îndeplinire cea mai importantă etapă a aventurii mele săptămânale. În Olanda este obiceiul ca, după slujba de la biserică, lumea să se adune prin case. Trei ingrediente sunt prezente întotdeauna. Cafeaua, fumul de trabucuri și discutarea punct cu punct a predicii. Bărbații din satul nostru își puteau permite aceste trabucuri lungi și negre numai o dată pe săptămână. În fiecare duminică, în timp ce soțiile lor pregăteau o cafea neagră tare, le scoteau și le aprindeau simandicos. Până în ziua de astăzi, ori de câte ori simt mirosul de cafea și fum de trabucuri, inima îmi bate mai repede, pentru că este un

miros asociat cu teama și emoția: oare îi voi putea păcăli iarăși pe părinții mei că am fost la biserică?

— Mi se pare că predicatorul a folosit Luca 3:16 chiar luna trecută, spuneam, știind foarte bine că nu fusese așa, dar lăsând astfel să se înțeleagă că știam textul.

Sau repetam o frântură de conversație pe care o auzisem din întâmplare:

— Nu-i așa ca fost bună anecdota aceea despre politicieni? Cred că primarul se va supăra.

Această tactică avea un succes enorm. Roșesc când mă gândesc cât de rar participam la slujbă când eram copil. Roșesc și mai tare când îmi amintesc că familia mea, încrezătoare și simplă, n-a suspectat nimic.

În 1939, întreaga țară a văzut ceea ce familia Whetstra văzuse tot timpul: nemții erau hotărâți să ducă la îndeplinire un plan de cucerire care includea și Olanda. La noi acasă nu prea ne gândeam la asta. Bas era bolnav; doctorul spunea că este tuberculoză. Mama și tata s-au mutat pe o saltea în camera de zi. Luni de zile, Bas a zăcut în micul lor dormitor, tușind tot timpul, carnea topindu-i-se de pe oase, până când numai oasele și pielea au rămas în patul acela. Suferința lui era mai groaznică decât a unui om normal, pentru că nu ne putea spune cum se simte.

Îmi amintesc că, într-o zi, imediat după ce împlinisem unsprezece ani, m-am strecurat în camera bolnavului când mama era ocupată în bucătărie. Intrarea în camera aceea era strict interzisă, deoarece boala era contagioasă. Dar tocmai asta voiam. Dacă Bas avea să moară, atunci voiam să mor și eu. M-am aruncat deasupra lui și l-am sărutat de nenumărate ori pe buze. În iulie 1939, Bas a murit, în vreme ce eu eram sănătos tun și am simțit că Dumnezeu m-a trădat de două ori.

Două luni mai târziu, în septembrie, guvernul nostru a făcut mobilizare generală. De data asta, mama a permis ca radioul ei să fie folosit pentru a asculta știrile. Am dat sonorul la maxim,

dar tata tot nu putea auzi. Așa că surioara mea Geltje s-a pus lângă aparat și îi striga anumite informații mai importante.

— Tată, toate unitățile din rezervă sunt aduse în serviciul activ. Toate mașinile particulare sunt rechiziționate.

La lăsarea serii, se formaseră deja ambuteiaje, nesfârșitele ambuteiaje care urmau să fie caracteristice lunilor de dinaintea invaziei. Toate automobilele din Olanda erau pe șosea. Părea că erau la fel de multe care se îndreptau spre nord, ca și cele care mergeau spre sud. Nimeni nu știa unde ar trebui să se afle, dar toți se îndreptau într-acolo cât puteau de repede. Zi de zi, îmbrăcat cu pantalonii mei lăbărțați și cu bluza largă, stăteam sub copacul unde obișnuia să stea Bas și priveam. Nimeni nu vorbea prea mult.

Numai domnul Whetstra părea să aibă curajul de a exprima în cuvinte ceea ce știam cu toții. Nu puteam înțelege de ce eram atras de familia lui în acea perioadă, dar de multe ori mă trezeam trecând pe lângă fereastra bucătăriei lor.

— Bună ziua, Andreas.

— Bună ziua, doamnă Whetstra.

— Te-a trimis mama ta să faci ceva? Ce-ar fi să servești o prăjitură, ca să prinzi puteri.

Luă un platou cu prăjituri și le aduse la fereastră.

Domnul Whetstra își ridică privirea de la masa din bucătărie.

— Este micul Andreas? A ieșit să vadă mobilizarea cu ochii lui?

— Da, domnule.

Dintr-un motiv oarecare, am ascuns prăjitura la spate.

— Andreas, trebuie să te rogi pentru țara ta în fiecare seară. Vor veni vremuri foarte grele.

— Da, domnule.

— Ce pot face niște bărbați cu pușcoace împotriva avioanelor și tancurilor?

— Da, domnule.

— Vor ajunge aici, Andreas, cu coifurile lor de oțel, cu marșul lor forțat și cu ura lor, și tot ce vom avea noi sunt rugăciunile.

Domnul Whetstra a venit la fereastră și s-a aplecat peste pervaz.

— Te vei ruga, Andreas? Roagă-te pentru curajul de a face tot ce ne stă în putință și, după ce vom fi făcut totul, să rezistăm. Vei face asta, Andreas?

— Da, domnule.

— Bine, băiete.

Domnul Whetstra își îndreptă spinarea.

— Acum, du-te și rezolvă-ți treaba.

Dar când m-am întors și am început să merg, domnul Whetstra a strigat după mine:

— Poți mânca prăjitura. Da, știu că uneori soba asta veche a noastră fumegă, ceva îngrozitor. Dar a mers bine de când am montat geamul nou.

În noaptea aceea, întins pe pat, în mansardă, am început să mă gândesc la domnul Whetstra. Știusese deci tot timpul. Dar nu-i spusese tatălui meu, așa cum ar fi făcut orice alt adult din sat. M-am întrebat de ce. M-am întrebat și de ce voia să mă rog. La ce ar fi folosit? Dumnezeu nu asculta niciodată. Dacă nemții chiar veneau, am plănuit să le fac mult mai mult rău decât doar să mă rog. Am adormit gândindu-mă la faptele de vitejie pe care le voi face fără ajutorul cuiva, împotriva invadatorilor.

În aprilie, Witte gema de refugiați din zona polderelor de la est de noi. Pentru a încetini armata germană, Olanda își bombardă propriile diguri, inundând intenționat pământul smuls cu multă trudă mării, centimetru cu centimetru, de-a lungul veacurilor. Fiecare casă, în afară de-a noastră, care era prea mică, adăpostea și o familie fără acoperiș din zona inundată, iar oala cu supă a mamei era pe foc zi și noapte.

Dar, bineînțeles, nemții n-au venit pe uscat. Primele avioane au survolat satul nostru în noaptea de 10 mai 1940. Ne-am petrecut noaptea în camera de zi, îngrămădiți unul în altul, fără să dormim. Toată ziua următoare, am văzut avioane și am auzit exploziile bombardamentului asupra micului aerodrom militar aflat la patru kilometri distanță. Era ziua mea de naștere,

împlineam doisprezece ani, dar nici eu și nici altcineva nu și-a adus aminte de asta.

Apoi nemții au bombardat Rotterdamul. Crainicul de radio din Hilversum, pe care îl ascultam de când cu mobilizarea, a plâns când a citit comunicatul. Rotterdamul nu mai era. Într-o oră, un oraș fusese spulberat de pe fața pământului. Acesta era *blitzkrieg*, noul război. A doua zi, Olanda a capitulat.

Câteva zile mai târziu, un locotenent german, mic și gras, a sosit la Witte într-o mașină de poliție și s-a instalat în casa primarului. Cei câțiva soldați care l-au însoțit erau în general oameni mai în vârstă: Witte nu era destul de important pentru trupe de elită.

Și, pentru o vreme, chiar am pus în aplicare fanteziile mele de rezistență. Nu puține au fost nopțile în care, când ceasul satului bătea ora două, coboram din mansardă pe furiș, desculț. Știam că mama mă auzea, pentru că ritmul regulat al respirației ei încetinea când treceam pe lângă camera lor. Dar nu m-a oprit niciodată. Și nici nu întreba a doua zi ce se întâmplase cu prețiosul nostru zahăr, raționalizat cu scumpătate. Toți oamenii din sat se amuzau când mașina începea să-i dea de furcă locotenentului. Bujiiile nu mai funcționau. Motorul i se bloca. Unii spuneau că în rezervorul de benzină al locotenentului ar fi zahăr; alții credeau că așa ceva nu prea era posibil.

La oraș, alimentele se epuizau înainte de a se termina în satele agricole ca al nostru și am folosit și acest lucru în războiul meu copilăresc împotriva inamicului. Într-o zi fierbinte din acea primă vară, am încărcat un coș cu varză și roșii și am mers pe jos mai bine de șase kilometri până la Alkmaar. Un magazin de acolo avea încă o provizie de artificii de dinainte de război și știam că patronul dorea legume.

M-am folosit de atuul meu cât am putut și mi-am umplut coșul cu petarde, punând deasupra florile pe care le adusesem în acest scop. Patronul stătea uitându-se la mine în tăcere. Apoi, cu o hotărâre bruscă, a scos de sub tejghea o pocnitoare mare.

— Nu mai am alimente.

— Ai grijă să ajungi acasă înainte să se dea stingerea.

În noaptea aceea, în Witte, scândurile din podeaua mansardei au scârțâit din nou, și din nou mama și-a ținut răsufierea. M-am strecurat afară desculț și am dispărut în noapte. O patrulă formată din patru soldați se deplasa pe jos spre nord, în direcția casei noastre, îndreptându-și lanternele spre fiecare clădire pe lângă care treceau. Am ieșit și m-am lipit de zidul casei în timp ce zgomotul cizmelor se apropia. Îndată ce soldații au trecut de mine, am traversat iute mica punte dintre casa noastră și drumul de pe dig și am alergat spre sud, spre casa primarului. Ar fi fost floare la ureche să aprind enorma pocnitoare în ușa locotenentului, în timp ce patrula se afla în celălalt capăt al satului. Dar îmi doream ceva și mai aventuros decât atât. Eram cel mai rapid alergător din sat și m-am gândit că ar fi amuzant să-i fac pe bătrânii ăia, cu cizmele lor grele, să fugă după mine. Nu cred că vreunul dintre ei avea peste cincizeci de ani, dar pentru ochii mei de copil păreau niște moșnegi.

Așa că am așteptat până ce patrula și-a început rondul pe stradă înapoi. Chiar înainte să ajungă la cartierul general, am aprins fitilul și am fugit.

— *Halt!*

Raza unei lanterne a căzut asupra mea și am auzit piedica unei arme. Nu mă gândisem la arme! Am alergat în zigzag pe stradă. Apoi pocnitoarea a explodat și, pentru o fracțiune de secundă, atenția soldatului a fost distrasă. Am zburat peste prima punte pe care am găsit-o, am fugit printr-o grădină și m-am aruncat printre căpățânile de varză. M-au vânat aproape o oră, vorbind în germana lor aspră, până când, în cele din urmă, s-au lăsat păgubași.

Îmbătat de acest succes, am început să-mi folosesc pocnitoarele chiar și în plină zi. Într-o zi, când ieșeam din ascunzătoare, m-am trezit exact în brațele unui soldat. Să fug ar fi însemnat să-mi recunosc vinovăția. Și totuși, în mâinile mele se aflau probe circumstanțiale solide: în stânga aveam pocnitori, iar în dreapta țineam chibrituri.

— *Du! Komm mal her!*¹

Mâinile mi s-au încleștat în jurul pocnitorilor. N-am îndrăznit să mi le îndes în buzunarul hainei; cu siguranță că acela ar fi primul loc în care ar căuta.

— *Hast du einen Feuerwerkskoerper explodiert?*

— *Feuerwerks?* O nu, domnule!

Mi-am apucat cele două margini ale hainei cu mâinile încleștate și am deschis-o larg pentru percheziție. M-a verificat de la pantalonii largi până la șapcă. Când s-a îndepărtat dezgustat, pocnitorile din mâna mea erau learcă de transpirație.

Dar cum perioada ocupației trecea greu, chiar și eu m-am săturat de jocurile mele. În satele vecine, ostaticii erau aliniați și împușcați, iar casele, arse și făcute una cu pământul; între timp, adevărata Rezistență s-a călit și a prins formă. Glumele împotriva nemților nu mai erau amuzante.

Pe tot teritoriul Olandei erau acei *onderduikers* (literal, „scufundători”), bărbați și băieți ascunși ca să scape de deportarea în lagărele de muncă forțată din Germania. Ben, care avea șaisprezece ani când a început războiul, s-a ascuns („scufundat”) în prima lună la o fermă de lângă Ermelo și timp de cinci ani n-am știut nimic de el.

Deținerea unui radio era o crimă împotriva noului regim. Am ascuns aparatul mamei într-un spațiu gol de sub acoperișul înclinat și, unul câte unul, ne ghemuiam acolo ca să ascultăm emisiunile în limba olandeză transmise din Anglia. Mai târziu, când muncitorii de la căile ferate olandeze au făcut grevă, am înghesuit în acea gaură mică și lucrători de la căile ferate și, bineînțeles, întotdeauna erau și evrei care trebuiau ascunși o noapte în drumul lor către coastă.

Când nemții au început să aibă nevoie disperată de oameni, micuța forță de ocupație din Witte a fost retrasă. Apoi a venit temuta *razzia*. Camioanele intrau brusc și cu mare viteză în sate, la orice oră din zi sau din noapte, închizând în ambele capete drumurile de pe diguri, în vreme ce patrulile de soldați percheziționau fiecare casă, pentru a găsi bărbați apti de luptă. Înainte

să împlinesc paisprezece ani, am început să fug și eu împreună cu bărbații și băieții în poldere, la primul semn de uniformă germană. Fugeam peste câmpuri, ghemuindu-ne, sărind peste canale, îndreptându-ne spre mlaștina de dincolo de calea ferată. Digul cu calea ferată era prea înalt să urcăm pe el – sigur am fi fost văzuți – așa că ne scufundam în canalul larg care curgea pe sub podul de cale ferată, pentru ca apoi să ne târâm afară uzi learcă – gâfâind și dârdâind. Până la sfârșitul războiului, până și micul Cornelius și tata, așa surd cum era, s-au alăturat cursei către mlaștină.

În intervalele dintre aceste *razzia*, viața era o luptă sumbră pentru existență. Toată energia electrică era pentru germani. Fără energie care să alimenteze pompele, apa de ploaie cădea neconținut și băltea peste poldere. În casă foloseam lămpi cu ulei, făcând noi înșine uleiul din semințe de varză. Nu era nici urmă de cărbune, așa că satul și-a tăiat ulmii. Copacul sub care stătuse Bas a fost tăiat în cea de-a doua iarnă.

Dar inamicul principal, chiar mai rău decât frigul și soldații, era foamea. Tot timpul eram flămânzi, cuprinși de o foame săcâitoare și nesfârșită. Toate recoltele erau rechiziționate pentru front de îndată ce erau culese. Tata își îngrijea grădina la fel de atent ca întotdeauna, dar nemții luau cea mai mare parte din recoltă. Ani de zile, familia noastră de șase persoane a trăit cu rații pentru două.

La început, am mai putut adăuga ceva la această rație, scoțând bulbii de lalele din grădină și mâncându-i în loc de cartofi. Dar apoi și lalelele s-au terminat. Mama se prefăcea că mănâncă, dar în multe seri am văzut-o punând din porția ei în celelalte farfurii. Singura ei consolare era că Bas nu trăia ca să vadă acele vremuri. N-ar fi putut înțelege niciodată durerea din stomac, șemineul întunecat, strada fără copaci.

În cele din urmă, a venit ziua în care mama nu s-a mai putut scula din pat. Dacă eliberarea nu venea curând, știam că va muri.

Și apoi, în primăvara anului 1945, nemții au plecat și canadienii le-au luat locul. Oamenii stăteau în stradă plângând de bucurie.

Dar eu nu eram cu ei. Am fugit mai bine de opt kilometri până la tabăra canadiană, unde am cerșit un săculeț cu coji de pâine.

Pâine! Literalmente, pâinea vieții!

Am adus-o acasă, la familia mea, strigând „Mâncare! Mâncare! Mâncare!” În timp ce rodea cojile uscate, pe ridurile adânci de pe obrajii mamei curgeau lacrimi de recunoștință față de Dumnezeu.

Războiul se sfârșise.